

MAGYARORSZÁG FÉSZKELŐ MADARAINAK KÖLTÉSBIOLOGIÁJA¹

DOI 10.35402/kek.2025.1.21

Méreténél, súlyánál (a két kötet együtt 8 kilót nyom!), a bemutatott képanyag rendkívüli gazdagságánál fogva is különleges, mondhatni rendhagyó kötetet láthat az olvasó, aki kézbe veszi Haraszthy László a hazai fészkelő madarak tojásait és fészkeit bemutató impozáns munkáját. A közel 1800 oldalas mű összesen 240 madárfajt tárgyal, rendszeres, alkalmi, kipusztult vagy potenciálisan fészkelő besorolásban. Az egyes fajoknál lajstromba veszi a fészkeljének nagyságát, vagyis a lerakott tojások számát, a kotlás, valamint a fiókanevelés időszakát és időtartalmát és mindezek sikerességét, vagyis a kirepülő fiókák számát. 18 kivételével valamennyi faj fészket a szerző találta és örökítette meg, amíg néhány, hazai viszonylatban „nehéz” fajért külföldre utazott. E célból nem kevesebb, mint 14 országot keresett fel. A 2262 színes fotó zömét maga készítette. Az anyag teljességéért az aktuális fészkelésekről való értesítéssel, közös terepbejárással, egyéb információkkal sokan segítettek, a köszönetnyilvánításban két oldalon keresztül sorolja fel a segítők neveit. Munkája nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő, bátran mondhatjuk, hogy párját ritkító vállalkozás.

Haraszthy László a Magyar Madártani Egyesület egyik alapító tagja, 1975-től annak szervező titkára, később alelnöke, ügyvezető elnöke, majd a mai napig elnökségi tagja. 2002 és 2006 között helyettes-, 2010-ig pedig szakállamtitkáráként tevékenykedett, már gyerekként is megszállott madármegfigyelő és fészkeskereső volt. Az 1970-es évek elejétől foglalkozik tudományos értelemben is madarakkal, miközben hihetetlenül sok madártani és természetvédelmi tárgyú cikk, szakkönyv írója vagy szerkesztője. Ha csak az utóbbi tíz évben megjelent négy átfogó, összességében 3500 oldalt is meghaladó szerkesztett vagy önállóan írt művét („Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon” (2014), „Magyarországi tojásgyűjtemények katalógusai” (2015), „Magyarország ragadozómadarai és baglyai, I-II” (2022) valamint „Özönállatfajok Magyarországon” (2022)) tekintjük, már ezek is szilárd alapjai lennének életművének, melyek után

sokan hátradőlnek a karosszékben. De nem így Haraszthy, aki szenvedélyét később sem adta fel. Ugyanakkor ornitológus barátai és kollégái biztatása nélkül nem vágott volna bele a hatalmas munkába, melynek szinte minden részét saját kezűleg végezte. „18 évnyi kutatás, 750 terepen töltött nap és mintegy 300 ezer kilométernyi utazás eredménye az a 2262 fotó és az a 3 millió 806 ezer leütéssel megírt szöveg, amely megtölti az összesen 1782 oldalt” – érzékeltette a kötetbe fektetett munka nagyságát a több mint 5 éve tartott könyvbemutató az illusztris szerző.

Az oológia, vagyis a tojás tan az ornitológia egyik sajátos szakterülete, amely a 19. századi kezdeteivel szemben már nem csak a madarak tojásainak bemutatásával és ábrázolásával foglalkozik, hanem a fészkek rakástól és a fészkelési stratégiáktól az utódgondozáson át a költőhelyek ökológiájáig számos más vonatkozással is. Bár a madártan tudományága több tízezer kötetre rúgó szakirodalommal büszkélkedhet, az utóbbi évtizedekben alig jelent meg tojásokkal foglalkozó újabb munka, olyan pedig, amely a fészkekre és környezetükre is kitért volna, egyáltalán nem, akár a hazai, akár a nemzetközi könyvpiacot vesszük is górcső alá. Ennek nyilvánvaló oka, hogy ilyen léptékű, évek-évtizedek szívszívó kitaratását követelő, valamint a fizikumot és a pénztárcát sem kímélő terepmunkára az utóbbi időben nem akadt vállalkozó. (Mondjuk ki: az 1970-es évek elejétől erősen megszigorodott madárvédelem a fészkek felkutatására irányuló tevékenységet elvileg nem is igen tette lehetővé.) Haraszthy László ráadásul a terepi megfigyelései mellett a magyarországi tojásgyűjtemények adatainak teljeskörű feldolgozásával és publikálásával, tehát egy másik irányból közelítve is igen sokat tett hozzá az ornitológia ezen ágának ismeretanyagához.

Nem hagyható figyelmen kívül az az időről-időre felvetődő gondolat, hogy a madártojásokat esztétikai szempontból is magas igénnyel bemutató könyv kirándulókat és természetjárókat buzdíthat tojásgyűjtésre, akik különben nem gondolnának ilyesmire. E mozgalomnak nyilván sokkal több kára lenne, mint haszna. Az adatszerzés kétségtelen előnye ugyanis nem ellensúlyozhatja az élőhelyek és a fészkelés megzavarását, mely sok esetben a kotlás abbahagyását, ezáltal a tojások

¹ (Haraszthy László: Magyarország fészkelő madarainak költésbiológiája. 1-2. kötet. Pro Vértes Zrt., Csákvár, 2019. 953+827 oldal, 2262 fényképpel.)

pusztulását vonja maga után. Arról nem is szólva, hogy a fészket megközelítő személy akaratlanul is nyomra vezetheti a tojásokat bármikor szívesen elfogyasztó ragadozókat, mint a róka, a nyest vagy a görény.

Elméletileg a jelen könyvvel kapcsolatban is felvethetők hasonló aggályok, bár hangsúlyozni kell, hogy a minden szükséges ismerettel felruházott, és a károk minimalizálására törekedő szakember egészen másképp mozog a terepen, mint egy avatatlan kezdő. Talán érdemes itt újra átadnunk a szót a Haraszthy Lászlónak: *„Bizonyára vannak, lesznek olyanok, akik a sok fészkek sértetlenségéért aggódnak. Megnyugtatom őket, hogy elsősorban természetvédő, madárvédő vagyok. Minden esetben a fészkek biztonságát tartottam szem előtt, és ha a legkisebb kétely merült fel, inkább lemondtam a fészkek lejényképezéséről. Ezért nincs képem a süvöltő fészkekéről, pedig találtam fészket. Ezért nem kerestem soha, egyetlen percig sem a tűzök fészket, hanem a kikaszáltakat – amelyekről barátaim értesítettek – fényképeztem le, és ezért vártam évekig olyan parlagis fészkekre, amelyben a tojások bezáptak, hogy a költés legkisebb zavarása nélkül tudjam elkészíteni a képeket.”*

A legmagasabb szakmai igénnyel megírt mű végén betekintést nyerhetünk a terepmunka és a

fotózás izgalmas műhelytitkaiba is. Megtudhatjuk többek között, hogy a szerzőnek a rétisas tojásaihoz 22 méter magasságba kellett másznia egy több tagból a helyszínen összetoldott alumíniumlétrán, és volt, hogy kripták tetején egyensúlyozott, mert a többnyire a magas fenyők csúcsán fészkelő, ezért nehezen megközelíthető keresztcsőrű a kerítésre hajló fán költött az egyik veszprémi temetőben. Aztán ott vannak az olyan madarak, amelyeknek a tojásaihoz „közönséges fényképezőgéppel” nem lehet hozzáférni, mivel szűk odúkban, vagy lösz- és homokfalakba vájt üregekben költenek. Ilyenek a harkályfélék, illetve a partifecske és a gyurgyalag. Ezek megörökítéséhez nélkülözhetetlen az orvosi vizsgálatokból ismerős endoszkóp.

A Pro Vértes Nonprofit Zrt. és Közalapítvány kiadásában 2019-ben megjelent, a fészkek- és tojástípusokat rendszerező leírások mellett fotókkal dokumentált, világviszonylatban is egyedülálló könyv ára a kiadónál 22 ezer forint. Feltétlenül ajánlható a madarak iránt komolyabban érdeklődőknek, de a természetjárók és természetkedvelők is örömeiket lelhetik benne. És ne hagyjuk ki a szép könyvek szerelmeseit, azok közül is az állat- és növénytani könyvekért lelkesedők széles táborát, az ő polcukról sem hiányozhat Haraszthy László könyve.